RELIGIOSITY AND DEVOTION IN EDUCATIONAL ACTIONS

Nicolae Bolea*

Abstract: *The material has been structured following these aspects:*

Preliminaries – a general presentation of religious education in Romania and an emphasis on didactic imperatives nowadays.

I. Secular educators involved in religious education; emphasis on their support and involvement.

II. Religion in the postmodern world; an attempt to approach some of the avalanches of challenges addressed to the Christian Church and to religious education.

III. The Church and education also represent an attempt to analyse society and the effort of the Church facing a society growingly influenced by the phenomenon of secularism.

IV. This is what God established for us –a plea for the Romanian people, born Christian and the struggle to survive under the protection of the Church through the effort of religious education.

Keywords: *education, religion, school, christian, Church.*

Preliminarii

În centrul învățământului religios este nevoie de creare a unui climat bazat pe valori, astfel încât actul educativ să devină o mărturie vie a apostolatului în folosul semenilor. În ciuda pluralismului cultural, demnitatea și unicitatea fiecărei persoane trebuie să se regăsească în miezul proiectului educațional inspirat de valorile Evangheliei. Se prezintă așadar provocarea de a deveni ora de religie primitoare și fraternă, unde fiecare să se simtă binevenit, acceptat și respectat, unde nimeni să nu ajungă marginalizat sau exclus, iar ora de religie să-i contamineze pe toți, în sensul nobil al cuvântului – în

* PhD, Teacher at the „St. Simion Ștefan” Orthodox Theological Seminary, Alba Iulia, Romania; School Inspector for Religion at the Alba County School Inspectorate.

egală măsură pe cei dinăuntru și pe cei dinafară – de această bunătate și fraternitate, generând astfel pace, dreptate, milă și caritate.

Valorile creștine, care s-ar cuveni să fie prezente și respectate în societatea românească și cu atât mai mult în școala românească, trebuie să se determine în abordarea unui mod de cunoaștere deschis transcendenței. Este vital ca profesorii de religie să-și păstreze intacte speranța și curajul de a fi mărturisitori ai valorilor Evangheliei, ca rezultat direct al unei pasiuni mereu reînnoite pentru Hristos și pentru educație. Dincolo de necesitatea unei investiții în competențe, accentul trebuie pus pe calitățile umane, astfel încât învățarea să nu se limiteze la o simplă asimilare de conținut infomațional, ci să ofere accesul la dimensiunea spirituală a existenței.

Pe fondul acestei abordări, apreciem că-n societatea contemporană, Biserica și implicit educația religioasă a generației tinere este chemată la cântărirea unor realități și urmare, la încercarea de-a găsi soluțiile cele mai potrivite. E nevoie de curaj în abordare, dar și de un spirit al obiectivității și realității sociale. Să părăsim ceea ce înseamnă confort personal, să luptăm pentru eradicarea dezordinii morale, să încurajăm tinerii pe care-i formăm că un suflet care-L urmează pe Hristos va fi fericit și nu va cunoaște boala, depresia, tristețea. Indiferent dacă școala se află într-o urbe impunătoare sau într-un sat neînsemnat, profesorii de religie sunt chemați să semene în inimile elevilor germenii păcii, ai dreptății și ai milostivirii, ai iertării și ai speranței.

Se cuvine să fie în atenție și zona de periferie a socialului. Trebuie să fie căutați și cei săraci și cei nevoiași. Acești copii, onești tineri din aceste zone și cu asemenea situații au ceva ce copiii și tinerii din zonele mai bogate nu au – nu din vina lor, ci pentru că este o realitate sociologică: ei au experiența supraviețuirii, dar și a cruzimii, a foamei, a nedreptăților. Ei au o umanitate rănită. Noi credem și mărturisim că mântuirea vine din rănila OMULUI – DUMNEZEU rănit pe Sfânta Cruce. Din aceste răni, ei, copiii și tinerii, extrag înțelepciune în cazul în care un profesor de religie îi călăuzește.

Este observabil în rândul generației tinere că tot mai mult, mai evident, se conturează ca mijloc de comunicare trei limbaje: limbajul capului, limbajul inimii, limbajul mâinilor. Educația religioasă nu trebuie să ocolească acest contur și trebuie să facă efortul de-a se adopta în a se desfășura și pe aceste trei direcții¹.

În contextul Deciziei nr. 669 din 12 noiembrie 2014 a Curții Constituționale a României, al înscrierii elevilor pentru ora de religie, al procesului legislativ din Parlament, corelativ deciziei Curții Constituționale, al dezbaterilor referitoare la educația religioasă în școli, s-au constatat importanța și necesitatea intensificării cooperării dintre Familie, Școală și Biserică în domeniul educației, în general, și al educației religioase, în mod special, cu valorificarea responsabilității specifice ale acestor trei instituții majore. Părinții au înțeles necesitatea intensificării cooperării dintre Familie, Școală și Biserică, astfel încât educația religioasă primită acasă să fie susținută în mod complementar prin educația copiilor și a tinerilor în viața Bisericii și a Școlii. În această perspectivă, poate fi valorificat și materializat cadrul oferit de parteneriatul dintre parohie și școală. Scopul parteneriatului este ajutorarea elevilor din familii defavorizate, dar și colaborarea pentru îmbunătățirea orei de religie, precum și a desfășurării de activități extrașcolare și extracurriculare comune.

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel la Simpozionul Național de Pedagogie Creștină „Repere ale educației creștine în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur, actualizate în relația Biserică – Familie – Școală din contextul contemporan” desfășurat în perioada 28-29 aprilie 2015 la Centrul Național pentru formare continuă „Dumitru Stăniloae” din București a evidențiat câteva aspecte fundamentale corelându-le cu cele trei secțiuni tematice ale simpozionului:

1. *Rolul educațional al familiei, asumat și valorificat în contextul ideologic al societății contemporane;*

¹ Miorița Got, *Educația – o pasiune care se reînnoiește*, în „Viața creștină”, Cluj Napoca, anul XXVII, nr. 3 (445), 2016, p. 19-21.

2. *Importanța, actualitatea și relevanța educației religioase în școală pentru societatea contemporană;*

3. *Educația – realitate constantă și dinamică în viața și misiunea Bisericii.*

Valoarea educației, atât în Familie, cât și în Biserică și în Școală, are o relevanță pentru istorie, și chiar pentru veșnicie, în măsura în care ea este cultivată cu deschidere spre dobândirea vieții și fericirii veșnice în iubirea eternă a lui Dumnezeu. În contextul actual, al unei societăți informaționale și tehnologizate excesiv, exista riscul ca educația să fie la un proces în care accentul cade aproape exclusiv pe achiziționarea de informații performante, necesare pentru dobândirea unor competențe și abilități, astfel încât tânărul să fie integrat facil și sigur într-un sistem de eficiență practică imediată, dar tot mai impersonal.

Tocmai într-o asemenea situație este relevantă valorificarea specificului formativ al educației religioase și mărturisirea faptului că o educație creștină nu poate fi structurată într-un orizont limitat și efemer, ci în lumina iubirii eterne a lui Hristos, „*Care ieri, astăzi și în veci același*” (Evr. 13, 8). În acest sens, Sfântul Ioan Gură de Aur îndeamnă, zicând:

„Nu voi înceta îndemnându-vă, rugându-vă și căzându-vă înainte, ca mai întâi de toate celelalte să vă puneți în bună rânduială copiii ... Crește un atlet pentru Hristos, învață-l evlavie din fragedă vârstă ... Să sădăm și să antrenăm în copil înțelepciunea, ca să cunoască lucrurile omenești, ce este bogăția, slava, puterea, ca să le disprețuiască și să dorească (virtuțile) cele mari. Să-i aducem aminte cuvintele de îndemn: ‘Copile, numai de Dumnezeu să te temi și afară de El să nu te temi de altcineva’. Frica de Dumnezeu e de ajuns pentru înțelepciune și pentru a avea în lucrurile omenești judecata pe care se cuvine să o avem. Căci culmea înțelepciunii aceasta este: a nu fi pasionat de cele copilărești. Să fie educat să socotească drept nimic banii, drept nimic slava omenească, drept nimic puterea, drept nimic moartea. Și așa va fi înțelept”².

² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvânt despre educația copiilor*, Sibiu, Edit. Deisis, 2006, p. 136-137, 171, *apud* Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Lumina educației promovată în cooperarea dintre Biserică, Familie și*

I. Pedagogi laici ortodocși în sprijinul educației religioase

Într-o abordare teologică asupra demersului despre izvoarele predicii, ale catehezei și ale învățământului religios, în general, se jalonează punctele de referință: Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție (îndeosebi Sfinții Părinți) la care se adaugă scrieri ale ierarhilor, preoților și profesorilor de teologie. De multe ori, intelectualii laici, din trecut și de astăzi, nu puțin la număr, au fost ocoliți, deși s-au remarcat în alte domenii decât teologia, dar s-au dovedit buni ortodocși, cu multă râvnă în efortul de luminare creștină a tinerelor generații. Nominalizăm doar o parte din cei care au ostenit și dăruit Bisericii și culturii românești ofranda și osteneala lor atâtor generații: Dionisie Făgărășanu, Simion Mehedinți, G. G. Antonescu, Onisifor Ghibu, Nichifor Crainic, Nae Ionescu, Teodor M. Popescu, Ștefan Bârsănescu, Constantin Narly, Vasile Băncilă, Ion Găvănescu, Mircea Vulcănescu, Nicolae Paulescu, Vasile Voiculescu, Petre Țuțea, Ernest Bernea, Constantin Noica, Virgil Cândea, Daniel Turcea, Ioan Alexandru, Constantin Cucoș, etc³.

Facem doar o sumară referire la Nichifor Crainic, pe care una dintre enciclopedii îl numește *scriitor, poet, ziarist, om politic, autor, director de reviste, editor, filisof (creator al curentului gândirist), pedagog și teolog român*⁴.

În criza spiritualitate românească de după primul război mondial, alături de alți corifei remarcabili, în spațiul cultural românesc apare figura luminoasă a lui Nichifor Crainic. El se înscrie vertiginos pe lista personalităților culturale⁵ care au declanșat

Școală, în „Vestitorul Ortodoxiei”, anul VIII (XXV), nr. 5-6 (503- 504), mai-iunie, 2015, p. 18-19.

³ Vasile Gordon, *Nichifor Crainic – nume de cinste pentru o „ Antologie românească a pedagogilor laici ortodocși*, în „Tabor”, anul III, nr. 10, ianuarie, 2010, p. 40-41.

⁴ *Metapedia*. A se vedea http://www.ro.metapedia.org/wiki/Nichifor_Crainic (accesat la data de 15. 07. 2009).

⁵ Vasile Gordon, *op. cit.*, p. 41. Într-un elogiu adus lui Nichifor Crainic, Lucian Blaga recunoaște existența în opera acestuia a tradiției gândirii patristice

dezbaterea asupra rolului Ortodoxiei în viața socială; printre marii dascăli care au înțeles ce este chemarea apostolică. Înnoirea creștină a lumii trebuie de la copii. Se știe despre Nichifor Crainic că a urmărit cu tenacitate și consecvență încreștinarea vieții publice românești, fiind un neobosit animator cultural și un veritabil îndrumător religios. Important pentru învățământul religios românesc este principiul înnoirii lumii prin copil, principiul oricărei pedagogii realiste. El vede scopul educației creștine trecând dincolo de marginile vieții pământești și are în vedere chemarea omului în veșnicie. De aceea, militează pentru o educație creștină ortodoxă, care se desăvârșește prin Biserică, îndemnând la o reală creștinare a statului și în cadrul Bisericii, și atenționează clar că aceasta este rânduiala lumii de la Hristos încoace⁶.

II. Religia în lumea postmodernă

Într-o viziune retrospectivă, în zorii creștinismului, când Apostolii au pornit din Palestina pentru a propovădui Evanghelia lui Hristos s-au confruntat nu numai cu o lume care se folosea de o limbă diferită, greaca, dar și care avea mentalități și concepte filosofice diferite. Primii parteneri de dialog ai părinților Bisericii îi vom găsi nu în templele păgâne, ci în școlile filosofice grecești. Spre deosebire de pescarii ignorați din Galileea, oamenii de cultura din lumea mediteraneană, convertiți la creștinism, au încercat să apere noua credință de criticile venite din partea cărturarilor și filosofilor necreștini, dar și să-și perfecționeze ideile. Acești învățați, numiți mai târziu *apologeți*, nu au ezitat să caute adevărul în filosofia greacă

răsăritene. De asemenea, atunci când Nichifor Crainic devine membru al Academiei Române, tot Blaga va spune: „*El nu vine singur între noi. Cu el alături intră în Academia Română și Dionisie Areopagitul, Maxim Confesorul și Ioan Damaschin (...)*” cf. Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre*, ediție îngrijită de Nedic Lemnaru, București, Casa Editorială „Gândirea”, 1991, *Notă asupra ediției*, p. XVI.

⁶ *Ibidem*.

și să-i adapteze noțiunile pentru a veni în ajutorul aserțiunilor din adevărul creștin⁷.

Europa medievală a dezvoltat în interiorul său trei mari instituții: sacerdotium (biserica), imperium (statul) și studium (universitatea). Multe din rivalitățile care au existat între ele s-au dezvoltat în revendicările provocate de conflictele dintre sacerdotium și imperium, amândouă susținându-și prerogative prin afirmații autobiografice cu privire la „*semnificațiile lor*”. Pe de altă parte, studium a încercat permanent să mențină un echilibru între cele două semnificații ale lui „*interior*” și „*exterior*”, fiind astfel prins între cele două puternice instituții.

Europenii din epoca modernă, care au făcut experiența Renașterii și a Iluminismului, s-au considerat creatori ai noilor valori culturale și purtători ai unei civilizații autentice, care era de facto o pseudo – religie de mântuire, secularizată. Această concepție constituia suportul ideologic, atât al Revoluției industriale, cât și al Revoluției franceze, fiind forța care motiva expansiunea colonială a națiunilor europene moderne⁸.

Secularizarea poate fi definită ca fiind *procesul de schimbare a orientării cu privire la fundamentarea religioasă a gândirii și acțiunii, cu una centrată pe lume, ca singura realitate perceptibilă*. Termenul de secularizare a fost folosit pentru prima dată cu referire la Pacea de la Westphalia (1648), care a dus, printre altele, la un transfer al proprietăților bisericii în mâinile prințului. Sociologii sunt de părere că secularizarea este caracterizată de trei aspecte: (1) o descreștere a religiozității, (2) o restrângere a semnificației religiei și (3) o secularizare *internă* – adaptarea religiei la ideile modernității. Este important să facem distincție între iluminism, care trebuie perceput ca o mișcare a *celor puțini*, cu alte cuvinte adică un fenomen elitist, și secularizare, care este o mișcare a *celor mulți*, adică un fenomen de masă. De asemenea, este greșit să ne imaginăm

⁷ Mircea Gelu Buta, *Religie și universitate în postmodernism*, în „Tabor”, anul IV, nr. 4, iulie, 2010, p. 68.

⁸ *Ibidem*, p. 69-71.

că înainte de secolul al XIX-lea societatea a fost eminentemente religioasă, iar după această perioadă, ea și-ar fi pierdut această componentă⁹.

Marxismul și comunismul au devenit agenții cei mai eficienți ai secularizării în ultimele două secole. Acestea reprezintă prin durata cronologică, întinderea geografică, brutalitatea metodelor și numărul mare al victimelor un capitol de istorie pe care cu greu îl putem ignora, a cărui tragică importanță va rămâne probabil și după două secole de acum înainte. Această realitate îl determină pe Václav Havel, într-un interviu din 2007 despre Charta 77, să vadă post-comunismul ultimelor două decenii drept ecoul nedisimulat al comunismului ca atare¹⁰. Una peste alta, invers proporțional cu amploarea mediatică și speranțele puse în schimbarea paradigmei politice căderii comunismului nu i-a urmat practic nicio etapă sistematică de sintetizare și evaluare.

⁹ *Ibidem*, p. 71-72

¹⁰ Radu Preda, *Condamnarea comunismului. Dilema etică a Europei*, în „Tabor”, anul III, nr. 7, octombrie, 2009, p. 60. Pentru o încadrare generală a comunismului în istoria ideilor politice vezi sinteza de referință semnată de Chantal Millon-Delson, *Les Idées politiques au XXe siècle*, Presses Universitaires de France, Paris, 1991, în românește: *Ideile politice ale secolului XX*, trad. V. Boari, Iași, Edit. Polirom, 2002. Pentru o analiză aprofundată a mecanismelor ideologice ale comunismului vezi clasicul în materie, François Furet, *Le Passé d'une illusion. Essai sur l'idée communiste au XXe siècle*, Robert Laffont/ Calmann-Lévy (eds.), Paris, 1995, în românește: *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*, trad. E. Marcu, V. Russo, București, Edit. Humanitas, 1996. O foarte bine scrisă istorie succintă a comunismului oferă și Richard Pipes, *Communism. A Brief History*, London, Weidenfeld & Nicholson, 2001.

Acordat inițial publicației franceze *Le monde*, interviul cu Havel poate fi găsit pe pagina de internet a Ministerului de Externe de la Praga, <http://www.czech.cz/de/publizistik/vorstellung-der-tschechischen-republik/vaclav-havel-wir-stehen-am-beginn-schwerwiegender-veraenderungen>, (accesat la data de 15. 07. 2009).

III. Biserica și educația

III. 1 Biserica și cultura

A vorbi despre *Biserică și cultură*, nu este oare o încercare de a pune de acord două realități diferite, ba chiar opuse ? Tocmai sub acest aspect de contrast și de *conflict* le-a privit și le privește încă multă lume. Într-adevăr, pentru mulți, printre care se numără, atât credincioșii, cât și necredincioșii – unii istorici, filosofi, sociologi și mai ales ideologi ai socialismului și comunismului – Biserica este o instituție obscurantistă, reacționară, inamică a progresului și a culturii. Alții, din diverse motive, cred că Biserica nu are nimic de câștigat dintr-o alianță cu cultura acestei lumi, ci că trebuie să se îndepărteze de aceasta, spre binele său. Sunt, însă, mulți care consideră că, dimpotrivă Biserica și cultura se pot înțelege și pot colabora, altfel spus, că Biserica poate și trebuie să se ocupe de cultură.

Problema care se pune în această vreme în care trăim este tocmai de a releva drepturile Bisericii asupra culturii și de a o pune în situația de a-și îndeplini cât mai bine datoria pe care o are față de aceasta, pentru a asigura din nou culturii și umanității asistența binefăcătoare și mântuitoare a creștinismului. Ce poate aduce Biserica în acest scop lumii moderne ? Ceea ce le-a adus întotdeauna: forța morală a religiei, legea mântuitoare a lui Hristos, spiritul și virtuțile Evangheliei, moravurile și instituțiile creștine, fără care nu se poate edifica pentru societate o casă solidă și sigură: ideea autorității divine, ierarhia valorilor, simțul moral, un ideal care depășește contingentul¹¹. Desigur, Biserica nu este solidară cu orice preț cu cultura. Nu-și poate lega soarta de cea a culturii, ea se află și trebuie să rămână întotdeauna mai presus de cultură, o instituție supranaturală, întrucât este mai presus de fire. Alianța sa cu cultura este condiționată și limitată, nu merge până la capăt, ci se oprește

¹¹ Teodor M. Popescu, *Biserica și cultura*, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996, p. 214-224

acolo unde conștiința Bisericii de Trup al lui Hristos îi cere să se oprească. Cultura poate rățăci, poate decădea, se poate chiar compromite¹².

III. 2. Educație și religie

Multă se întreabă dacă educația are nevoie de religie. Răspunsul nu poate fi decât afirmativ. Da, educația are nevoie de religie pentru variatele contribuții în inițierea culturală, în formarea personalității și în orientarea spre binele comun, care, iată, toate decurg din religie. Desigur, educația necesită în primul rând o deschidere de principiu față de religie, pentru a putea corespunde cu ceea ce omul este în experiența sa cea mai profundă, adică o ființă care abia prin întrebarea despre relația cu sine însăși, cu lumea și cu Dumnezeu, pătrunde în propria sa taină. A neglija orice latură a acestei mișcări decăutare ar însemna pierderea din vedere a uneia dintre rădăcinile ființei umane. Statului însuși, neutru din punct de vedere al concepției despre lume, nu-i este indicată eliminarea religiei din sistemul său educațional, sub pretextul asigurării sferei de independență a cetățenilor săi, ci preluarea religiei în acest proces¹³.

Invers, *are nevoie religia de educație* ? Răspunsul este din nou afirmativ. Da. Credința creștină, în esența ei profundă, un act cuprinzător de încredere personală, însă definit din puncte de vedere al conținutului și, prin aceasta, raportat la realitate, în care rațiunea este suprasolicitată. O credință care nu dă socoteală de „*nădejdea noastră, care ne umple*” (II Cor. 1, 3-7) nu ar fi biblică și umană ! În același timp, credința creștină este orientată în mod esențial spre configurarea lumii, care la rândul ei se definește într-un sens foarte cuprinzător prin educație, ca premiză indispensabilă a eficienței și afectivității. Astfel, relația dintre educație și religie poate fi desemnată, în principiu, drept una a dialogului¹⁴.

¹² *Ibidem*, p. 225.

¹³ Mircea Gelu Buta, *op. cit.*, p. 74.

¹⁴ Christoph von Schonborn, în Andrei Marga, *Dialoguri*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008, p. 189, *apud* Mircea Gelu Buta, *op. cit.*, p. 74.

Realitatea ne demonstrează că interesul pentru valorile creștine în universitățile europene este cu mult mai mare decât înainte. Aceasta se datorează faptului că realizările științei și tehnicii pot fi utilizate în scopuri bune, dar și rele. Unele descoperiri fundamentale din domeniul științei au fost folosite în războaie, în acțiuni teroriste sau de injustiție. Aceasta ne determină să ne gândim cum putem forma ființa umană, adică responsabilizarea ei în utilizarea științei și tehnicii pentru binele umanității. Poate acest interes este mai pregnant în țările postcomuniste, unde în vremea regimului comunist nu exista libertate, ci doar ateism, care nu permitea cultivarea valorilor creștine în universitate sau în viața publică. Iată că acum majoritatea universităților au dorit să înființeze facultăți de teologie¹⁵. Europa are rădăcini creștine, fapt care nu se poate nega și care se exprimă mereu prin manifestări culturale. A tăia aceste rădăcini ar însemna să avem o Europă fără identitate, care nu ar putea niciodată să se proiecteze în mod autentic în viitor. A renega, din cauza unor prejudecăți ideologice, propriile rădăcini înseamnă, până la urmă, să-i faci rău Europei, pentru că ar însemna ca fiecare țară să renunțe la rădăcinile sale culturale. Acest lucru este inadmisibil într-o Europă Unită, deoarece în Europa Unită fiecare țară, fiecare națiune trebuie să-ți apere identitatea. Uniunea sau globalizarea nu trebuie să piardă din vedere unicitatea, valoarea persoanei, deci și valorile tradițiilor cultural-istorice ale fiecărei țări¹⁶.

Dacă în cazul educației, idealul se poate modifica în funcție de tendințele de evoluție a societății, idealul creștinismului se află în directă relație cu scopul creării omului, fiind formulat la modul absolut de către Fiul lui Dumnezeu întrupat: *cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu*. Înțelegerea scopului pentru care a fost creat omul și acceptarea revelației divine¹⁷ reprezintă fundamente pentru formarea

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 272, apud Mircea Gelu Buta, *op. cit.* p. 74-75.

¹⁷ Revelația reprezintă descoperirea de către Sine a lui Dumnezeu și cunoașterea Lui de către oameni, fără de care aceștia nu ar avea posibilitatea să cunoască adevărurile divine, voia și lucrarea Lui și nu ar intra în comuniune de

convingerii privind posibilitatea atingerii idealului creștin prin educație.

Afirmația potrivit căreia idealul educației religioase se află în relație cu scopul creării omului își găsește suportul în înțelegerea faptului că devenirea ființei umane, creșterea spre asemănarea cu Dumnezeu, participarea la bunătățile dumnezeiești sunt posibile numai în comuniune cu Dumnezeu, înțelegând într-o dinamică, în care rolul educației este hotărâtor¹⁸.

Complexitatea fenomenului educațional religios, nevoia de ancorare permanentă la realitățile din sfera religiosului, dar și de adaptare la schimbările din societate, necesitatea optimizării permanente a activității educative pe toate componentele și subcomponentele acesteia ridică o serie de întrebări al căror răspuns poate fi dat doar pe baza rezultatelor cercetărilor pedagogice¹⁹. Creștinismul presupune și un important fapt cultural, care a contribuit în mod decisiv la perfecționarea formelor de exprimare a credinței în locuri și perioade cu particularități dintre cele mai diferite, motiv pentru care contribuția care a adus-o la răspândirea învățaturii revelate nu poate fi desprinsă de sfera educației. Un sistem educativ care se limitează la o simplă transmitere a unui set de valori și la perpetuarea unei experiențe acumulate până la un moment dat este incomplet și efemer. Sistemul educativ contribuie în mod decisiv la articulare unui mecanism capabil să actualizeze și să recreeze condițiile acceptării valorilor culturale transmise, în consonanță cu posibilitățile de receptare aflate în continuă schimbare. Se dovedește, astfel, că religia noastră nu poate fi încadrată în categoria

iubire cu El. Cf. Ene Braniște, Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș, Edit. Dicezană, 2001, p. 410, *apud* Dorin Opreș, Monica Opreș, *Religia și educația de mâine. Cercetări pedagogice*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013, p. 252.

¹⁸ Dorin Opreș, Monica Opreș, *op. cit.*, p. 252-253

¹⁹ *Ibidem*, p. 17

ideologiilor, fiind un sistem religios și educativ complex, marcat de spiritualitatea pe care o propune²⁰.

IV. Așa ne-a lăsat Dumnezeu

IV. 1. În rădăcinarea în spațiul propriu

Peste teritoriul poporului român au trecut multe popoare. Poporul român nu li s-a opus când ele treceau fără a căuta să pună stăpânire pe teritoriul lui dintr-un neastâmpăr de deplasare, deci când treceau în întregime, fără intenții pan imperialiste. Acestea până la urmă s-au întors în Orientul de unde au plecat sau și-au găsit un nou spațiu, printre alte popoare, și s-au asimilat culturii occidentale. Poporul român a permis, de asemenea, altor populații să se infiltreze în anumite părți ale teritoriului său, când nu faceau aceasta cu intenția de a-l scoate pe el din acest teritoriu sau nu amenințau existența lui. Când observa că unele populații erau așezate pe teritoriul său de forțe statele vecine sau vremelnice stăpânitoare din punct de vedere politic a vreunei părți din teritoriul său, cu un plan de cucerire treptată a acestui teritoriu, își lua măsuri de apărare.

Poporul român însuși nu și-a părăsit niciodată teritoriul său. El n-a putut face aceasta în primul rând pentru că aici s-a pomenit din vremea formării sale lingvistice și spirituale. Spațiul pe care-l locuiește s-a imprimat în ființa lui. El nu poartă urmele memoriei nici unui alt spațiu. El îi consideră pe membrii oricărei alte populații ce trece pe aici sau se infiltrează aici ca străini nu numai față de sine, ci și față de locul acesta, pe când ei sunt *de aici*. Când încep însăși să-și aroge însă dreptul de stăpâni, atunci îi etichetează cu un cuvânt prin care vrea să arate că le contestă acest drept: *venetici*.

El caracterizează legătura mai puțin adâncă a celor ce au venit de altundeva pe acest teritoriu și legătura de neclintit cu el, prin zicala *apa trece, pietrele rămân*. Mihai Eminescu a exprimat în rădăcinarea

²⁰ Dorin Oprea, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, ediția a III-a, București, Edit. Didactică și pedagogică R. A., 2012, p. 24.

poporului român în spațiul său prin versurile nemuritoare: *Dar noi locul ne ținem, cum am fost așa rămânem.*

Ba se poate spune că în aceste versuri este exprimată nu numai înrădăcinarea poporului român în spațiul său, pentru că viețuiește în el din vremuri imemorabile, ci și un al doilea motiv al acestei înrădăcinări: persistența poporului nostru în acest spațiu corespunde unui anumit mod de a fi al lui²¹.

IV. 2. Îmbinarea caracterului latin cu creștinismul ortodox

Caracterul nostru latin nu este străin de vechimea ființei noastre de traci, care nu s-au mutat niciodată din acest spațiu de mijloc între Occident și Orient și primind și creștinismul originar oriental, a întărit caracterul de sinteză al spiritualității poporului român.

Noi nu suntem unilateral raționaliști ca latinii din Occident sau ca grecii, care au influențat latinitatea occidentală, nici unilateral mistici ca slavii sau ca popoarele asiatice și africane – de un panteism și mai total religiile lor impersonaliste – ci unim luciditatea rațională a latinității personaliste cu sentimentul de taină prezentă în toate, dar cu o taină luminoasă, în care se poate înainta la nesfârșit și care nu ne anulează ca persoane originare în sentimentul unității de comuniune pe care îl trăim. Trăiera tainei de către poporul nostru, de luciditate luminoasă latină, a pus o pecete de adâncire și de grație pe cuvintele noastre latine. Noi am transformat *convenția*, oarecum juridică, în *cuviniță* de o delicatețe intraductibilă. Am transformat *dolorul* latin al durerii simple, în *dorul* în care durerea capătă dimensiuni vecinice și intraducibile²².

²¹ Dumitru Stăniloae, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, București, Edit. Elion, 2002, p. 5-6

²² *Ibidem*, p. 16-17

Concluzii

În limba românească de odinioară se spunea foarte des despre cineva: *Așa l-a lăsat Dumnezeu*. Poate că nu suna atât de *european* ca unele expresii de astăzi, când am înlocuit plasticitatea unică și bogăția de nuanțe cu stereotipii monotone, sărace în sensuri, sunând ca niște motoare stricate, pe punctul de a-și da duhul. *Așa l-a lăsat Dumnezeu* oglindea un adevăr de necontestat, o realitate și un mister al creației, propriu omenirii și numai ei. Pentru că atunci când cuvintele nu mai sunt de ajuns ca să exprimăm ceea ce poate realiza un om, nu avem încotro și trebuie să recunoaștem că el este dăruit de o Putere dincolo de măruntele noastre modalități de exprimare, de înțelegere, de receptare chiar. Și atuncitoată aroganța cu care ne îmbătăm, considerând că am spus tot ce se putea spune, că am mers până la limitele posibile ale inteligenței și gândirii, se topește, ca un fulg de zăpadă, strâns în palmă. Că nu ne putem înscrie ca o simplă etapă cantitativă a evoluției, la extremitatea superioară a scării ființelor vii, potrivit acelui nefericit adagiu cu care am fost îndopați și îndoctrinați zeci de ani *acumulări cantitative duc la salturi calitative*, inscripția de bază pe frontonul bibliei materialiste. Care ni se servește și acum, într-o formă mai subtilă, bine-nțeleș, mai ademenitoare, mai măgulitoare pentru ceea ce credem noi că este capacitatea noastră de a înțelege realitatea²³.

Cu prilejul sărbătorii de la 1 Decembrie am auzit la televiziune mici interviuri cu oameni de pe stradă. M-au impresionat cuvintele unui puști de vreo zece ani, care se învăluisese într-un steag tricolor. *Îl port pentru că sunt român*, a spus el *pentru că e steagul nostru*. N-am auzit niciodată vreun european vorbind disprețuitor despre steagul țării lui. Nemții sunt convinși că nicăieri nu există cultură ca a lor, arhitectură ca a lor, mod de viață ca al lor, muzică, literatură etc. Francezii vorbesc despre mândria lor de-a face parte din *la grande nation*. Nimeni nu-i privește batjocoritor ! Spaniolii se

²³ Lidia Stăniloae, *Așa ne-a lăsat Dumnezeu*, în „Tabor”, anul III, nr. 12, martie 2010, p. 41

laudă cu istoria, cu limba lor, se întunecă dacă nu le vorbești pe limba lor, pe care, după cum cred ei, ar trebui să o cunoască toată lumea²⁴.

Noi, s-ar cuveni să rămânem cu demnitatea strămoșilor, care nu și-au vândut sufletul pentru un blid de linte, să ne obișnuim că viața înseamnă demnitate, corectitudine, strădanie, iar Biserica, Familia și Școala sunt chemate în a deveni punctul arhimedic al neamului românesc.

Bibliografie

1. Braniște Ene, Braniște, Ecaterina, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș, Edit. Dicezană, 2001.
2. Buta, Mircea Gelu, *Religie și universitate în postmodernism*, în „Tabor”, anul IV, nr. 4, iulie, 2010.
3. Crainic, Nichifor, *Zile albe, zile negre*”, ediție îngrijită de Nedic Lemnaru, București, Casa Editorială „Gândirea”, 1991.
4. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Lumina educației promovată în cooperarea dintre Biserica, Familie și Școală*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, anul VIII (XXV), nr. 5-6 (503- 504), mai-iunie, 2015.
5. Furet, François, *Le Passé d'une illusion. Essai sur l'idée communiste au XX-e siècle*, Robert Laffont/ Calmann-Lévy (eds.), Paris, 1995, trad. în românește de E. Marcu, V. Russo, sub titlul: *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*, București, Edit. Humanitas, 1996.
6. Gordon, Vasile, *Nichifor Crainic – nume de cinste pentru o Antologie românească a pedagogilor laici ortodocși*, în „Tabor”, anul III, nr. 10, ianuarie, 2010.
7. Got, Miorița, *Educația – o pasiune care se reînnoiește*, în „Viața creștină”, Cluj Napoca, anul XXVII, nr. 3 (445), 2016.
8. Marga, Andrei, *Dialoguri*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008.
9. Millon-Delson, Chantal, *Les Idées politiques au XX ème siècles*, Presses Universitaires de France, Paris, 1991, trad. în românește de V. Boari, sub titlul: *Ideile politice ale secolului XX*, Iași, Edit. Polirom, 2002.
10. Opreș, Dorin, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, ediția a III-a, București, Edit. Didactică și pedagogică R. A., 2012.

²⁴ *Ibidem*, p. 42

11. Opreș, Dorin, Opreș, Monica, *Religia și educația de mâine. Cercetări pedagogice*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013.
12. Pipes, Richard, *Communism. A Brief History*, London, Weidenfeld & Nicholson, 2001.
13. Popescu, Teodor M., *Biserica și cultura*, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996.
14. Preda, Radu, *Condamnarea comunismului. Dilema etică a Europei*, în „Tabor”, anul III, nr. 7, octombrie, 2009.
15. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvânt despre educația copiilor*, Sibiu, Edit. Deisis, 2006,
16. Stăniloae, Dumitru, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, București, Edit. Elion, 2002.
17. Stăniloae, Lidia, *Așa ne-a lăsat Dumnezeu*, în „Tabor”, anul III, nr. 12, martie, 2010.

Adrese web:

<http://www.czech.cz/de/publizistik/vorstellung-der-tschechischen-republik/vaclav-havel-wir-stehen-am-beginn-schwerwiegender-veranderungen>, (accesat la data de 15. 07. 2009).

http://www.ro.metapedia.org/wiki/Nichifor_Crainic (accesat la data de 15. 07. 2009).